

A horvátok teátruma ablakot nyit a világra

Egy csupasz törzsű, óriási életfa ágai között tamburazenekar húzza a talpalávalót, a színpadon száz népi táncos kóliózik. Élők és holtak tűnnek föl a búcsú forgatagában. Apokaliptikus vízió tárul a nézők elé. Aki nem látta a *Szent István-napi búcsút*, annak a fejében is él ez a kép, mert Krle a darabjának 1985-ös pécsi szabadtéri bemutatója nagy erejű színházi előadás volt, amiről még évek múltán is beszélnek. A rendező (Bagossy László) és a koreográfus (Vidákovics Antal) egyenrangú alkotótársként vitte sikerre a horvát szerző szürrealisztikus művét. Vidákovicsban akkor fogalmazódott meg végérvényesen egy horvát nyelvű színház létrehozásának vágya.

– A horvát és magyar kultúra kettősségében éltem, mind-egyikben otthonosan mozogtam – idézi a múltat a Vidákovics Antal –, de a 80-as években hiányoztak a feltételek egy nemzetiségi teátrum megszületéséhez. Pedig a horvátság számára szerencsésebb lett volna, ha mielőbb megalakul, hiszen a nyelv s az identitástudat megőrzésének és formálásának ez a legerősebb intézménye.

A gondolatot tett követte. Vidákovics Antal felvette a kapcsolatot a minisztérium illetékeseivel. A többszöri személycsere sem csorbította lelkesedését. Utazott és tárgyalt. A rendszerváltás hozta meg a kellő történelmi pillanatot. 1990-ben a Szent István-napi búcsú horvát nyelvű premierje Horvátországban is nagy visszhangot keltett: közel száz kritika jelent meg az előadásról. Nem volt műtész, aki ne foglalkozott volna vele. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy 1992-ben – a Pécsi Kisszínház tagozataként – végre megalakulhatott a Pécsi Horvát Színház.

– Miután a Kisszínház egybeolvadt a Harmadik Színházzal, s a vatikáni megállapodás alapján az egyház megkapta a számára is megfelelő összeget, megtarthattuk az Anna utcai épületet, 1995-ben önállósultunk – meséli az igazgató. – A ház üres volt és nagyon lelakott. Apránként tudtuk csak fölszerelni, de ma már profi technikával rendelkezünk. Egy hangulatos társalgót is kialakítottunk, hisz aki színházba jön, az ünnepélyesség mellett társasági életre is vágyik. Büszke vagyok rá, hogy „bélvárosi ékszerdobozként” emlegetik színházunkat.

A Pécsi Horvát Színház ifj. Bagossy László rendezésében mutatta be nemrég Thomas Bernhard „A színházcsináló” című színművét

A bejáratától induló lépcsősor két oldalán előadások plakátjai sorakoznak. A lépcsőfordulóból nyílik a társalgó és a titkársági szoba. Tízfős személyzet szolgálja ki a színház technikai igényét, s mindenre rábízható többféle feladat. Az emeleti szobaszínházig keskeny lépcső kanyarog. A hetvenegy személyes nézőtérén kényelmes bársonyszékek sorakoznak. Nincs csillogó kristálycillár, sem földig omló, méltóságteljes függöny, csak egyszerű fekete dobozszínpad. Ennek deszkáin járt már La Mancha lovagja, Gogol örültje, de színtere volt az öreg Fösvény és a Képzelt beteg botorságainak, Macbeth rémálmainak is. Megelevenedett itt George Tábori Mein Kampfja, Göncz Árpád Magyar Médeijája, valamint horvát és magyar szerzők művei, de voltak gyermekelőadások és népszínműveket is előadtak.

– Kezdetől foga tudatosan építjük repertoárunkat – vallja a színigazgató. A horvátok kedvenc műfaja a két világháború között – és utána is – a népszínmű volt. Antun Karagic remek darabokat írt, melyek ma is megállják a helyüket. Társulatunkkal a falvakban járva, azt tapasztaljuk, hogy az idősebbek rendre megkönnyezik az előadásokat, mert fiatal korukban maguk is játszották ezeket. Közönségszalogatónak szántuk a kirobbanó sikerű népszínműveket, később aztán erre az alapra építkelhetünk tovább. Amikor Molière vígjátékait is könnyedén vették, Shakespeare-rel is megpróbálkozhattunk. Ma már a legkisebb falvakban is nyugodtan játszunk a Macbethet. Nem szabad lebecsülni az egyszerű embereket, ők is megértik a darab lényegét, legfeljebb nem tudják úgy szavakba önteni csodálatukat, mint a műveltebb nézők. Mélyen hiszek abban, hogy a gyermekeket jó előadásokkal igényes nézőkké nevelhetjük. Ezért tartunk folyamatosan műsoron zenés mesejátékokat. Sőt: második éve rendezünk stúdiomot általános és középiskolásoknak, akiket a színházi munkába is próbálunk bevonni. A Diótörővel már sikeresen megbirkóztak. A varázslat megérintette őket, s tán még egy-két tehetség is kikerül közülük.

A Pécsi Horvát Színház előadásait nemcsak a Mecsek alján láthatja a közönség. Visszatérő vendégek mindenütt, ahol horvát kisebbség él: a Bács-Kiskun megyei bunyevácoknál, a baranyai sokácoknál és bosnyákoknál, a Dráva menti, a Mura menti és a gradistyei horvátoknál, Sopron és Kópháza környékén. Szlovénia, Németország, Bosznia-Hercegovina, Horvátország színházi fesztiváljain sem kell szégyenkezniük.

Évente közel száz előadást tartanak. Tíz esztendő alatt negyvenhárom bemutatójuk volt, s ezerszer tapsolt nekik a közönség.

– Nem rezervátumként akarunk működni – mondja az igazgató –, ezért az első pillanattól kezdve kinyitottuk „ablakinkat”, mert kötelességünknek érezzük, hogy az előadásokon túl más módon is segítsük a két kultúra közvetítését. Kortárs magyar és horvát drámaírók darabjait fordítottuk le a másik nyelvre, s néhányat kötetbe foglalva ki is adtunk. Több művet mindkét nyelven bemutattunk. Nyolc éve rendezzük meg az Anna Utcai Nyári Játékokat. Ezeket vállaltan táncközpontú a kínálat, hiszen ezt a nemzetközi nyelvet a külföldiek is értik. A Pécsi Balett városában különben is vétek volna a nagy múltú baletthagyományt és Eck Imre szellemiségét tovább nem vinni. Két éve elkezdtünk egy prózai jellegű vállalkozást is, a Pécsi Nemzeti Színházzal közösen mutatunk be egy néhány szereplős vígjátékot, ami őstől a nagyszínházban megy tovább. Jövőre a Pécsen élő orvos-író, Sárosi István legújabb komédiáját, A kolosi csodát viszzük színre.

Vidákovich Antal joggal büszke az intézményben

működő Csoport(t)-Horda Galériára is, amelyet magyar és horvát képzőművészek, irodalmárok, színházi emberek hoztak létre. Erdős János grafikus vezetésével eddig hetven kiállítást rendeztek. Bemutakoztak már itt jó nevű német, svájci és izraeli művészek is.

A szekszárdi Deutsche Bühnén és a Pécsi Horvát Színházon kívül Magyarországon nincs több intézményesen működő nemzetiségi színház, de egy-egy produkcióra alakuló szerb, vagy (az egykori pécsi színész-nő, Jónás Judit kezdeményezésére) cigány vállalkozás azért akad.

– A Pécsi Horvát Színház nélkül ma már nincs hazai horvát kultúra – nyugtázza Vidákovich Antal –, hiszen sikerült magunk köré gyűjtenünk az értelmiségnek azon részét, amelyik a legtöbbet képes tenni ennek az ügynek az érdekében.

Csató Andrea

Ismeretlen szomszédok

Graz – Európa kulturális fővárosa

Mint arról a vezető napilapok többször is beszámoltak, idén az ausztriai Graznak ítélték oda az „Európa kulturális fővárosa” címet. A rendkívül gazdagon és igényesen összeállított programban – az ötszáz oldalas füzetben 130 kisebb-nagyobb rendezvényt találni – akad egy, amely kiváltképp megfelelni látszik a címet megpályázó városatyák indoklásának.

Graz erőssége abban rejlik, hogy évszázadok óta a kultúrák találkozásának metszéspontjában fekszik és egészen sajátos karakterré tudta összeolvasztani a román/olasz, szláv, magyar és német/alpesi hatásokat – olvasható a kiadványban. Olasz, szlovén és magyar színek árnyalják évek óta – nemcsak ebben az évadban – a TIK, azaz a „Theater im Keller” (Pincészház) műsor-kínálatát.

Az „Unbekannte Nachbarn – Ismeretlen szomszédok” rendezvénysorozat, mint azt a színház vezetőjétől, az egyik „ötletgazdától”, Norbert Hainschek-től megtudtuk, 1999-ben indult azzal a céllal, hogy bemutassa szomszédai: Olaszország, Szlovénia és Magyarország színházi életének időszerű történeteit, áramlatait.

– Szándékunknak megfelelően az 1999/2000 évadban a szlovén, a rákövetkező esztendőben a magyar, tavaly pedig az olasz kortárs dráma állt a középpontban.

Tavalyelőtt az ősbemutató (Filó Vera: Tulipándoktor) mellett négy magyar drámát (Esterházy Péter Búcsúszimfóniáját, Pozsgai Zsolt Prófétakeringőjét, Spiró György Kvartettjét és Egressy Zoltán Portugálját) német nyelvterületen ekkor és itt mutatták be először. Az idei év súlypontját a drámaíró pályázat három győztes darabjának ősbemutatói adják.

– Megtudhatnánk valami közelebbit a pályázatról?

– Az „Ismeretlen szomszédok” drámaíró pályázatot Olaszországban, Szlovéniában és Magyarországon írtuk ki. Bárki pályázhatott, egyetlen feltétel volt csupán,

hogy a beküldött darabot másutt még nem mutatták. Szándékunk visszaigazolását látom abban, hogy kiírás nagy visszhangra talált. Összesen 508 színmű érkezett: 309 Olaszországból, 65 Szlovéniából és 134 Magyarországról. A pályaműveket az öt-öt neves színházi szakemberből álló nemzeti zsűrinek adtuk át. A magyar bírálóbizottság – Göncz Árpád, dr. Tóth Mária, Radnóti Zsuzsa, Frigyesi András és Békés Pál – Baranyai László „El innen” című abszurd egyfelvonásosát ítélte a legjobbnak. A darabot Koncz Albert értő és gondos fordításában, május 7-én mutatjuk be, az ősbemutatót pedig még tizenégy előadás követi ugyanebben a hónapban.

– Feltételezem, nem véletlen, hogy éppen ez a színpad, a TIK, adott és ad otthont az ilyen kezdeményezéseknek.

– Pincészházunk megálmodói 1951-ben azzal a céllal kezdtek a vállalkozásba, hogy az új létesítmény teret adjon majd az új kezdeményezéseknek, befogadja és megismertesse a közönséggel az új áramlatokat. Frissesség, kísérletező kedv, közérthetőség – talán ezek a legfontosabb alapelvei ennek a színházi műhelynek. Tizenkét állandó tagunk van, akik mellé hívunk – a mindenkor feladat szerint akár csak egy-egy előadásra is – játszótagokat. Egyébként magánszínház vagyunk, fenntartónk a Theater im Keller Egyesület.

– Hogyan fogadta eddig a közönség a bemutatott darabokat?

– Általában jól, és ez a kritikára is érvényes. Hozzá kell azonban tennem, hogy ez a fajta műsorpolitika nem vonz széles tömegeket. A kortárs művészetek bemutatása és befogadása a színháznak és a nézőknek egyaránt nem minden kockázat nélküli intellektuális kaland.

– Tervezik-e a „szomszédolás” folytatását?

– Igen. Szándékuk szerint a jövőben minden évadban bemutatunk legalább egy darabot az érintett or-

**Jelenet Molnár Ferenc: Liliom című játékból
(Julika: Gudrun Trummer, Liliom: Norbert Hainschek)**

szágok dráma-terméséből. Az eddig eltelt három esztendő megtanított minket odafigyelni egymásra, és most már őszinte érdeklődéssel várjuk az újdonságokat. Kár lenne megszakítani a folyamatot, hiszen ez a szomszédolás mára komoly hagyomány lett. Szép sikerrel mutattuk be az 1988/89-es színházi idényben Spiró György „Csirkefej”, 1999/2000-ben Schwajda György „Szentcsalád”, 1990/1991-ben pedig Görgey Gábor „Komámasszony, hol a stukker” című darabjait is.

– Jártak már vendégszerepelni nálunk, vannak-e kapcsolataik magyar színházakkal?

– 1998-ban mi nyitottuk meg Felix Mitterer színművével (Ein Krach im Hause Gott) a Budapesti Német Színház évadját. Természetesen elsősorban velük állunk a legszorosabb kapcsolatban, de Radnóti Zsuzsa közreműködésével a Vígszínházzal is kialakult együttműködésünk. Szívesen fognáink össze más magyar színházi műhelyekkel is, nyitottak vagyunk minden megkeresésre.

Radnóti Zsuzsa, a bíráló bizottság egyik tagja, így jellemezte a pályázaton győztes magyar darabot:

– Az „El innen!” egyfelvonásos játék. Kritikusan boncolgatja a magyar értelmiség hazája iránt érzett kettős indulatait. Az állandó elvagyódás – *a maradni vagy menni újra és újra fölbukkanó kérdése* – nemzedékek sorának életére nyomta rá bélyegét. Egy házaspár képzelt térben és időben zajló párbeszédein keresztül a színdarab ezt a korántsem csupán sajátosan magyar hozzáállást veszi górcső alá. Úgy gondolom, épp ezért nemcsak Magyarországon van közvetlen aktualitása.

A szerző, Baranyai László szerencsés véletlennek tartja, hogy műve éppen megfelelt a feltételeknek.

– Bár tartalmat érintő korlátok nem voltak, a kiírás címe: „Ismeretlen szomszédaink” alapján azt az érzést tudni lehetett, hogy olyan téma fog nyerni, ami helyi, ám ugyanakkor nemzetközi is, következésképpen érteni lehet határon innen és túl egyaránt.

– Honnan a témaválasztás? Netán személyes élmény? Miért tartotta fontosnak feldolgozni?

– Lehet, hogy más erre egyértelmű választ tud adni – én nem. Írás közben és az utólagos értelmezések során állandóan változik, „csavarodik” a téma, a hozzáállás (értve ez alatt a saját magam hozzáállását is). Azt mondják, csak az ökör következetes. Én, hál’ istennek megengedhetem magamnak, hogy ma másként lássam a darabomat, mint akkor, amikor megírtam. Az élményekről szólva: volt egy barátom, aki disszidált, mégpedig úgy, hogy én vásároltam meg neki a repülőjegyet. A legszívesebben én mentem volna, máséért a szüleim, akik bár nagyon utálták a kommunizmust, ötvenhatban mégsem hagyták itt ezt a nemszeretem helyet. Magam is mindig tele voltam-vagyok nagy tervekkel, amelyekből aztán nem lesz semmi... Ennyi indíték, gondolom, bőven elég. Hogy miért tartottam fontosnak feldolgozni? Mert a föld hatmilliárd embere közül ezt a témát így, ilyen pontosan egyedül csak én tudtam megírni.

– Hogyan ítéli meg a graziak „Ismeretlen szomszédok” vállalkozását?

– Nagyvonalú és nagyon tisztességes ötlet. Annak egyébként roppantul örülök, hogy a budapesti Nemzeti Színház új vezetése is hasonlóan tervez: kitekinteni, bemutatni a környező országok drámairodalmát. Ha a színdarabom megtekintése után csak két ember mondja azt Grazban, hogy: jó, ezek a magyarok mégsem olyan sötét barbárok, mint eddig hittük, és az EU-csatlakozásuktól sincs mit tartanunk, akkor többet tettem európai beilleszkedésünkért, mint egy csomó nagyszájú politikus.

– Mit gondol, lesz magyarországi bemutató is?

– Erről talán a döntésben illetékes színházi szakembereket kellene megkérdezni.

– Eddigi munkáiról, jövőbeni terveiről is szívesen hallanánk.

– Tanult mesterségem az újságírás, de jó régóta nem űzöm már. Mindig akadt valami „normális”, civil foglalkozás, amiből jól-rosszul megéltem, úgyhogy szépirodalmi munkálkodásomnak vajmi kevés köze van a tanult szakmához. Ahogy én látom, a pergő nyelv, az a bizonyos hírlapírói íráskészség nemhogy könnyítené, ellenkezőleg: nehezíti a pontos fogalmazást. Írtam egyébként egy csomó verset és novellát is, de igazi terepemnek a drámát érzem. Nemrég kellett egy nagyobb asztalfiókot készíttetnem, hogy mind beleférjen. Most éppen regényírásba fogtam. Jelenlegi haladási sebességem mellett ötven-hatvan év múlva leszek kész vele.

– Milyen érzés győztesnek lenni?

– Körülbelül öt percig nagyon jó. Utána jön a csömör, ami hál’ isten szintén öt percig tart csak. Mert nincs mese, ott az állandóan bekapcsolt gép, le kell ülni elé, s egyszerre kell lesni, figyelni az előttem, meg az agyamban lévő képernyőre. Az előbbire villámgyorsan, de ugyanakkor nagyon pontosan le kell jegyezni, ami az utóbbin történik. Jaj, nehogy valami kimaradjon, valami elvesszen! Pályázatot nyerni nem rossz dolog, de ez sokkal izgalmasabb.

Szabó Katalin